

Adnan HADŽIABDIĆ
Historijski arhiv Sarajevo
adnan.hadziabdic@live.com

UDK/UDC: 94(497.6 Gračanica)"1992/1995" (051)

**GRAČANIČKI GLASNIK, časopis za kulturnu historiju,
Ratni zločini nad civilima Gračanice (1992-1995),
god. XXVIII, br. 56, Gračanica, novembar 2023, 342 str.**

Listajući i čitajući 56-ti broj časopisa za kulturnu historiju *Gračanički glasnik* može se zaključiti da je već ušao u 29 godinu izlaza. To je prava rijetkost da regionalni časopis izlazi tolike godine u kontinuitetu. Veći centri u Bosni i Hercegovini nemaju ovakav ili sličan časopis koji izlazi u kontinuitetu sa do sada 56 brojeva, dva broja godišnje u kojima je objavljen znatan broj naučnih i stručnih radova.

U redovnim rubrikama časopis obrađuje i objavljuje historiografske, književne i kulturološke teme, čime prezentira kulturnu historiju Gračanice i Bosne i Hercegovine. Kompletna izdanja *Gračaničkog glasnika* mogu se naći u printanoj i elektronskoj formi i dostupni su javnosti. Časopis je indeksiran u međunarodnoj bibliografskoj bazi CEEOL, i među referentnim je časopisima u Bosni i Hercegovini.

Pored *Riječi urednika* (uz 56. broj *Gračaničkog glasnika*), (5-7), glavna rubrika u ovom broju je rubrika *POVODOM* (9-124), gdje su objavljena tri rada. Objavljeni su rezultati istraživanja ratnih zločina, počinjenih na prostoru općine Gračanica u periodu 1992-1995. godine. Povod ovom istraživanju, po riječima glavnog urednika, bilo je nedopustivo evidentno usporavanje progona ratnih

zločina pred domaćim sudovima. Saznanje da nikada ni jedan slučaj ratnog zločina na području Gračanice nije ni pokrenut, a kamo li presuđen, dovodi do toga da ratnog zločina u Gračanici nije ni bilo, a bilo ih je svakako, samo što za one odgovorne vrijeme čini svoje i pada u zaborav.

Gračanica je promatrana i istraživana kao primjer (u historiografiji: slučaj). U Bosni i Hercegovini ima još puno opština i mjesta koji su puno više stradali od Gračanice, a ratni zločini počinjeni u njima nisu procesuirani.

U radu *Krivični progon ratnih zločina u Bosni i Hercegovini (1992-1995)- lični pogled iz perspektive Gračanice*, autora prof. dr. Omera Hamzića, (9-28), autor je frustriran podacima i lošim rezultatima u procesuiranju ratnih zločina pred domaćim sudovima. Uprkos brojnim strategijama procesuiranja ratnih zločina nije se daleko odmaklo. Osnova svega su haške optužnice koje mogu poslužiti kao primjer šta treba raditi. Rezultati rada/nerada domaćih tužilaštava najbolje su vidljivi na terenu kada se malo pažljivije analiziraju cifre i statistika po izvještajima.

Autor naglašava da pitanje ratnih zločina nije samo pravno pitanje, to je svakako političko, nacionalno, patriotsko i historijsko pitanje. Mnogo je u ovome otvorenih i bolnih pitanja, a najteže je kako spriječiti da se ponavljanje zločina ne ponovi u budućnosti.

U radu *Prilog istraživanja ratnih zločina na području Gračanice u periodu od 1992. do 1995. godine (ubijeni i ranjeni civili)*, autora Edina Šakovića (29-120), autor je kao član istraživačkog tima, došao do podataka da je tokom agresije na području Gračanice ubijeno preko 150, a ranjeno preko 350 civila.

Istraživanje je zasnovano na dostupnoj arhivskoj građi, najvećim dijelom dokumentacije u radu Državne komisije za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima u Gračanici. Hronološki su navedeni podaci o stradalima, mjestu stradanja, mjestu odakle je ispaljen smrtonosni hitac ili granata. Zatim su dati podaci o stanovnicima Gračanice, stradalim od strane Hrvatskog vijeća odbrane, stradale Gračanlije u tzv. Tuzlanskoj koloni, kao i ostali slučajevi.

Gračanica je zahvaljujući uspješnoj odbrani i otporu velikosrpskom agresoru uspjela izbjeći sudbinu gradova i mjesta gdje su izvršeni masovni zločini, genocid, etničko čišćenje i drugo.

U tekstu *Govor održan pred Centralnim spomen-obilježjem poginulim borcima i civilnim žrtvama oslobodilačkog rata 1992-1995, u povodu Dana odbrane, 25.5.2023. godine*, autora prof. dr. Omera Hamzića (121-124), autor naglašava da je ovim govorom pokrenuto ovo istraživanje.

U rubrici *TEME*, (125-136), objavljen je rad, Jusufa Turbića pod nazivom *Zarobljena pravda*. Autor je iz Bijeljine i svjedok je srpskih zločina u Bijeljini. U radu govori o stravičnim zločinima nad Bošnjacima od prvog Arkanovog upada u martu 1992. godine, pa do kraja agresorskog rata. Iako postoje konkretni podaci i činjenice o zločinima bosanskohercegovačko pravosuđe nalazi se u ćorsokaku, i nije bilo u stanju da nastavi putem koji je započeo Haški tribunal. U Bijeljini i Janji, mjestima koja su bila daleko od fronta, počinjeni su brojni zločini nad bošnjačkim civilima. Bijeljina je odabrana da

bude generalna proba agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu. Tu je jedan od najvećih logora, logor Batković, koji je haškim presudama označen kao logor smrti. To je bio prvi otvoreni logor smrti, a posljednji zatvoreni logor u Bosni i Hercegovini. Na državnom nivou dobijaju se jedna za drugom revidirane strategije procesuiranja ratnih zločina, stanje u pravosuđu je sve bliže haosu, navodi autor. Pravde ni na vidiku. Šta učiniti da pravosuđe počne raditi svoj posao - to je pitanje na koje još nema odgovora.

U rubrici *PROŠLOST* (137-216), objavljeni su radovi:

- Ago Mujkanović, *Voćni zemaljski rasadnik u Donjim Hegovima kod Gradačca za vrijeme austougarske uprave*,
- Omer Hamzić, *Neka obilježja bankarstva u Bosni i Hercegovini između dva svjetska rata na primjeru poslovanja Muslimanske privredne banke i Srpske štedionice u Gračanici*.

U rubrici *Prošlost*, posebno mjesto zauzima prilog autora Nihada Halilbegovića pod naslovom *Nametnuti vojni zakon SFRJ i otpor njegovom provođenju u Bosni i Hercegovini (1991. godine)* (161-216), koji može, a trebao bi biti objavljen kao posebna studija. U radu su dokumentovani najvažniji detalji otpora primjene tog zakona, kao i bojkot mobilizacije regruta i njihovo slanje na hrvatsko ratište, uz priložene manje poznate dokumente koji su se odnosili na taj period.

U rubrici *GRAĐA* (217-246), objavljeni su radovi:

- Omer Delić, *Malešići u odbrambenom ratu*,
- prof. dr. Omer Hamzić, *Privredna slika Gračanice u 2022. godini*.

U rubrici *ZAVIČAJ* (247-282), objavljeni su radovi:

- Merima Hajdarbegović i Ago Mujkanović, *Novootkriveni lokalitet na brdu Stražba (između Sladne i Doborovaca)*,
- prof. dr. Omer Hamzić, *Likovi zavičaja: Omer Delić – novinar i urednik Radio Gračanice*.

U rubrici *RIJEČ* (283-290), objavljen je rad Amira Brke, *Psalma iz zle noći (Izbor pjesama iz knjige „Nebeski nomadi“)*.

U rubrici *PRIKAZI I OSVRTI* (291-326), objavljeno je nekoliko prikaza zanimljivih knjiga koje su izašle u predhodnim godinama:

- Roj Gutman, *Svjedok genocida, Tuzla/Vejle: Dijalagos - Asocijacija "Bosna", 2023. (preveli: Almedina Avdić i Resul Mehmedović)*, priredio Edin Šaković,
- Marko Matolić, *Orašje i okolica u Drugom svjetskom ratu*, Izdavač autor, priredio prof. dr. Omer Hamzić,
- Damir S. Hamidović i Adnan Šehić, *Bukovačke čivčije – monografija*, Planjax comerc, Tešanj 2023, priredio prof. dr. Azem Kožar, emeritus,

- Amir Brka, *Kikina tešanjaska Talija - sjećanje na Rifata Kantića*, Centar za kulturu i obrazovanje Tešanj, Tešanj 2023, priredio prof. dr. Omer Hamzić,
- Muamer Džananović, Jasmin Medić, Hikmet Karičić, *Nastanak Republike Srpske od regionalizacije do strateških ciljeva*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava/Institut za historiju, Sarajevo, priredio Hamza Memišević,
- Mujo Avdić, *Bitka na Karušama, bosanski Bedr, mart 1993. godine*, Planjaks Bobare Tešanj 2022, priredio Miralem Begić.
- Nurija Delić, *Roman o Musi*, Kulturno udruženje *Musa Ćazim Ćatić*, Odžak 2020, priredio Kemal Ljevaković.
- Lejla Kadić, *Idemo u školu*, Lijepa riječ, Tuzla, Biblioteka *Mali princ*, Tuzla 2023, priredila mr. sc. Fatima Bećarević Softić.
- Valerijan Žujo, *Doktor Karel Bayer*, Narodna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo 2020, priredila Mina Kujović.
- Prof. dr. Omer Hamzić, *Listovi gračaničkog kalendara od 9.5.2023. do 12.12.2023.* u kojem se prate i ispisuju najvažniji događaji u Gračanici između dva broja.

Likovnu opremu ovog broja časopisa prate reprodukcije grafika iz mape *Genocid nad Bošnjacima 1992-1995. godine*, akademskog slikara Mevludina Ekmečića.

Na kraju ovog veoma vrijednog naučnog i stručnog časopisa *Gračanički glasnik*, glavni urednik prof. dr. Omer Hamzić naglašava da *ovaj broj Gračaničkog glasnika posvećuje svom rahm. sinu Edinu i svim nevino ubijenim dječacima i djevojčicama, žrtvama rata širom svijeta*.

Časopis *Gračanički glasnik* afirmisao je mnoge istraživače kulturne historije Gračanice i Bosne i Hercegovine. Svoje mjesto našao je u svim najvažnijim bibliotekama i institucijama kulture i obrazovanja u Bosni i Hercegovini i šire. Sa nestrpljenjem se očekuje njegov sljedeći broj.